

Allah zulmetmeye kadir midir?

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۗ وَإِنْ تَكَ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ
أَجْرًا عَظِيمًا

“Şüphesiz ki Allah, zerre kadar haksızlık etmez. (O zerre miktarı şey) bir iyilik olursa, onu(n sevabını) kat kat artırır. Kendi katından pek büyük bir mükâfat verir” (Nisa, 40).

Zerre Kavramı ve Allah'ın Mutlak Adaleti

Ayetin ilk kısmında geçen “**zerre**” ifadesi, insanın anlayabileceği en küçük şeyi temsil eder.

Alimlere göre zerre, **küçük kırmızı karınca** demektir. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre o, elini toprağa sokup çıkarttı, sonra da eline üfleyip şöyle dedi: **“İşte şu uçuşan tozların her biri zerredir.”**

Bu âyetten murad şudur: **“Allah Teâlâ, az ya da çok kesinlikle zulmetmez.”** Bu ayet, Allah'ın adaletinin mutlak ve kusursuz olduğunu ilan eder.

“Zerre” ifadesi, Arapçada en küçük şeyi anlatmak için kullanılır. Allah'ın adaletinin hassasiyetini vurgulamaktır. Eğer Allah en küçüğünde bile haksızlık yapmıyorsa, daha büyüğünde hayli hayli yapmaz.

Şimdi bu ayeti, Fahreddin er-Râzî'nin *Tefsîr-i Kebîr (Mefâtîhu'l-Gayb)* adlı eserinde yer alan izahlar çerçevesinde tahlil edelim.

Zulmü yaratmak zulüm müdür?

Mu'tezile'nin Görüşü: Bu âyet, Cenâb-ı Hakk'ın kulların fiillerinin yaratıcısı olmadığını göstermektedir. Çünkü insanların birbirlerine yaptıkları zulümler de birer fiildir. Eğer bu fiillerin yaratıcısı Allah olsaydı, o takdirde -hâşâ- zulmün mucidi Allah olurdu ve bu da O'nu zâlim kılardı. O hâlde böyle bir neticeyi kabul etmemek için denilmelidir ki: Kul, kendi filinin yaratıcısıdır.

Fahruddin Er-Râzî'nin Cevabı: Allah'ın bir fiili yaratması, o filin zulüm olduğu anlamına gelmez. Râzî (Ehl-i Sünnet adına), Mu'tezile'nin bu mantığını aşağıda zikredilenlerle çürütür.

1- İlim, sıfatı zorlayıcı değildir;

Allah'ın bir şeyi ezelden bilmesi ve yaratması, O'nun adaletine engel değildir.

Allah ezeli ilmiyle her şeyi, kulların zulmünü de bilir. İlim, sıfatı zorlayıcı değildir; Allah'ın zulmü bilmesi, O'nun o zulmü yapması veya onaylaması değildir.

“Bir öğretmenin, öğrencisinin sınavda hata yapacağını önceden bilmesi, öğrenciyi o hataya zorlamaz. İlim, olanı olduğu gibi görür; olana yön vermez. Allah'ın ezeli ilmi bir ‘kayıt’tır, ‘baskı’ değildir. Zulmü yaratan O'nun kudretidir (elektrik gibi), ama o zulmü seçen ve düğmeye basan kulun iradesidir.”

2- Hâlık (Yaratıcı) Olmak, Zalim Olmayı Gerektirmez.

Allah bir kulun zulmünü yarattığında, bu O'nun mülkünde yaptığı bir tasarruftur ve tanım gereği zulüm değildir. Kul ise bu fiili “kesb” eder (kazanır, üstlenir), yani fiil kula aittir ama **varlığını Allah'tan alır.**

Bir askerin elinde son teknoloji bir tüfek ve içinde patlamaya hazır barut (Allah'ın mutlak kudreti) olduğunu düşünün. Tüfeği icat eden, merminin içine o patlayıcı gücü koyan devlet veya fabrikadır.

Asker o silahı ya vatani savunmak için kullanır ya da masum birine doğrultur. (Kesb/irade)

Masum biri vurulduğunda kimse fabrikayı veya devleti “zalim” ilan etmez. Çünkü fabrika “gücü” vermiş, asker ise o gücün “yönünü” (zulmü) seçmiştir.

3- Nedenler ve Sonuçlar İlkesi

Zulüm, kendi başına var olan bir “şey” değil, bir **sonuçtur**. Râzî'ye göre bu sonucu doğuran yalnızca iki sebep olabilir:

- **Cehalet:** Kişi yaptığı işin sonunun nereye varacağını, kime zarar vereceğini veya bunun “çirkin” olduğunu bilmez.
- **Muhtaçlık (İhtiyaç):** Kişi, kendisinde olmayan bir şeyi elde etmek veya bir zararı defetmek için başkasının sınırına tecavüz eder.

Fakat Allah Teâlâ hakkında bu iki sebep de kesinlikle düşünülemez. Çünkü O, **mutlak ilim sahibidir (Alîm)**; hiçbir şeyi eksik veya yanlış bilmez. Aynı şekilde **mutlak zengindir (Ganiyy, Samed)**; hiçbir şeye muhtaç değildir, hiçbir eksikliği yoktur. Cehalet ve ihtiyaç ortadan kalkınca, bu ikisinden doğacak olan zulüm de ortadan kalkar. Bilakis zulüm, O'nun zatına zıt ve imkânsız olduğu için meydana gelmez. Yani Allah'ın zulmetmemesi bir “zorunluluktan” değil, O'nun **Mutlak Kemalinden** gelen bir gerekliliktir.

4- Mülk O'nundur: Hakikatte Zulüm İmkansızdır.

Zulmün tanımı: “Başkasının mülkünde, sahibinin izni olmadan tasarruf etmektir.”

- Kainatta “başkasının mülkü” diye bir alan yoktur.
- Her şey (mülk, hayat, zaman, mekan) Allah’ın mülkü olduğuna göre, O’nun mülkünde yaptığı her tasarruf “Malik’in kendi mülkündeki tasarrufu”dur.
- Dolayısıyla Allah ne yaparsa yapsın, tanım gereği bu “zulüm” kategorisine giremez.

Başkasının malına dokunursanız zulüm olur. Alemde Allah’ın mülkü olmayan tek bir atom bile

yoktur. **المَالِكُ يَتَصَرَّفُ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ** Malik, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder.” **Kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf eden birine “zalim” denemez.**

Eş’arî’nin “Bütün müminleri cehenneme atsa da zulmetmiş olmazdı” sözü mutlak doğrudur. Bu, Allah’ın böyle yapacağı anlamına gelmez (çünkü rahmeti vaat etmiştir), sadece O’nun üzerindeki **mutlak mülkiyet yetkisini** ilan eder.

Allah Zulmetmeye Kadir midir?

Mu’tezile şöyle demiştir: Allah Teâlâ zulme kâdirdir; yani isterse zulmedebilir. Fakat O, kullarına ihsan ve lütufta bulunmak istediği için zulmetmez. Yani zulmü terk etmesi, acizlikten değil; bilakis bir tercih, bir iyilik ve bir ihsan olarak değerlendirilir.

Ehl-i Sünnet ise bu görüşü kabul etmez ve şöyle cevap verir: Allah Teâlâ’yı “zulme kâdir” olmakla vasıflandırmak doğru değildir. Çünkü zulüm bir **noksanlıktır**. Noksanlık ise Allah hakkında düşünülemez.

Mu’tezile der ki: “Allah zulmü terk ettiği için övülüyorsa, demek ki onu yapmaya gücü yetmektedir ama yapmamaktadır.”

Yatalak bir adam “hırsızlık yapmıyor” diye övülmez, çünkü zaten yapamaz. Eğer Allah “zulmetmez” diye övülüyorsa, Mu’tezile’ye göre Allah zulmetmeye kâdirdir ama adaleti gereği bunu seçmez.

Râzî’nin İtirazı: “Eksiklikten Uzak Olmak Övgüdür”

Râzî diyor ki: Bir varlık, sadece “yapabileceği bir kötülüğü yapmadığı için” övülmez. Bazen bir varlık, doğası gereği bir **eksikliği barındırmadığı** için de övülür.

Râzî, Mu’tezile’nin “bir şeyi ancak yapabiliyorsan onu terk ettiğin için övülürsün” kuralını iki ayet örneğiyle çürütür:

Uyku Örneği: Allah, Bakara Suresi 255. ayette (Âyetü’l-Kürsî) “O’nu ne bir uyuklama ne de bir uyku tutar” buyurarak kendisini över. Râzî sorar: “Şimdi sizin mantığınıza göre, Allah’ın uyumaya gücü yetmesi mi gerekir?” Tabii ki hayır. Allah uyumaktan münezzehtir (uzaktır) ve

bu bir mükemmellik (kemal) sıfatıdır. Uyumak bir acizliktir, Allah bu acizlikten uzak olduğu için övülür.

İdrak (Görülme) Örneği: “Gözler O’nu idrak edemez” (En’am, 103) ayeti bir övgü makamıdır. Râzî, Mu’tezile’ye şunu hatırlatır:

“Siz diyorsunuz ki: ‘Bir varlık ancak yapabileceği bir şeyi yapmazsa övülür. Allah da zulme kâdirdir ama yapmaz, bu yüzden övülür.’ Peki, aynı mantıkla Allah ‘idrak edilememekle’ övülüyor. O zaman sizin mantığınıza göre Allah’ın idrak edilebilir/kuşatılabilir olması gerekirdi. Ama siz zaten Allah’ın idrak edilmesini imkansız görüyorsunuz. **Demek ki ‘yapılamayan/imkansız olan’ bir şeyden dolayı da övgü olabiliyormuş!**”

Bu “Gözlerin görme yeteneği var da Allah perde çekiyor” demek değildir. Râzî burada **Mu’tezile’nin kendi kuralını** hatırlatıyor: Eğer Allah görülmediği için kendisini övüyorsa (idrak edilememesiyle azametini vurguluyorsa), bu durum “normalde görülebilir olduğu halde görülmediği” anlamına gelmez. Tam tersine, O’nun **Azameti ve Kemali** o kadar yüksektir ki, hiçbir yaratılmışın sınırlı görme kapasitesi O’nu kuşatamaz (idrak edemez).

NETİCE:

Mu’tezile der ki: Zulüm mümkündür; Allah Teâlâ buna kâdirdir. Fakat O, kullarına lütuf ve ihsan olsun diye zulmetmez. Yani gücü yettiği hâlde zulmü terk ettiği için övülür.

Ehl-i Sünnet ise şöyle der: Zulüm Allah hakkında muhaldir, yani imkânsızdır. Çünkü zulüm bir noksanlıktır. Allah ise her türlü noksanlıktan münezzehtir. Bu sebeple Allah, zulmü terk ettiği için değil; zulüm zatına zıt ve imkânsız olduğu için övülür.

Dolayısıyla Allah’a “zulme kâdirdir” demek, Allah’a “noksanlığa kâdirdir” demekle eşdeğerdir ki bu, uluhiyet (ilahlık) makamıyla taban tabana zıttır.

Peki Bu Ayet ve Hadisleri Nasıl Anlamalıyız?

1. “Kendi Üzerine Yazmak” Bir Zorunluluk mu, Yoksa Bir “Şan” mıdır?

كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۝

“Rabbimiz, rahmeti kendi üzerine yazdı. En’am Suresi 54. Ayet

Bu ayette geçen “ketebe (yazdı)” kelimesi, Allah hakkında bizim kullandığımız anlamda bir zorunluluk ifade etmez. Çünkü Allah’ın üzerinde hüküm koyan, O’nu bağlayan bir merci yoktur. Bu yüzden buradaki “yazdı” ifadesi, **mecazî bir üslup** ile “kesin olarak murad etti, vaad etti, irade etti” manasına gelir.

Yani ayetin manası şudur: Allah, kendi iradesiyle rahmeti esas aldığı kullarına ilan etmektedir. Bu bir mecburiyet değil, bir **ilâhî tercih ve lütuftur**. Allah rahmeti kendine zorunlu olduğu için değil; rahmeti zatına layık gördüğü ve onu murad ettiği için böyle buyurmuştur.

Burada çok ince bir nokta vardır: Allah'ın rahmeti "zorunlu" değildir ama "kesindir". Çünkü Allah vaad ettiğini yapar. Bu da O'nun kemalindedir. Yani bu ifade, bir zorunluluk değil; bir **ilâhî güvencedir**.

Allah kendi nefesine bir şeyi haram kılar mı? Bu hakikat mi, mecaz mı?

يَا عِبَادِي، إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي، وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا، فَلَا تَظَالَمُوا

"Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım. Onu sizin aranızda da haram kıldım. Öyleyse birbirinize zulmetmeyin." Sahih-i Müslim, Birr ve Sıla, 55 (Hadis no: 2577)

Bu hadiste geçen **"Ben zulmü kendi nefsim haram kıldım"** ifadesi, zahiren Allah'ın bir yasağa tâbi olduğu gibi anlaşılabilir. Fakat bu, lafzın yüzeyinde kalan bir okumadır. Çünkü "haram kılmak" insanlar hakkında, üst bir otoritenin koyduğu yasağı ifade eder. Hâlbuki Allah hakkında böyle bir üst otorite düşünmek imkânsızdır. Bu sebeple bu ifadeyi aynen beşerî anlamıyla almak, kelâmî açıdan hataya götürür.

Ehl-i Sünnet'e göre Allah'a dışarıdan hiçbir hüküm yüklenemez. Ne bir şey O'na vacip olur ne de haram kılınır. Çünkü vacip ve haram kavramları, bir otoriteye bağlılık ve zorunluluk ifade eder. Allah ise mutlak hâkimdir; üzerinde hüküm koyan, sınır çizen hiçbir merci yoktur. Dolayısıyla burada geçen **"haram kıldım"** ifadesi, Allah'ın bir şeye mecbur olduğu anlamına gelmez.

Bu sözün hakikati şudur: Allah Teâlâ zulmü asla yapmayacağını kesin bir şekilde beyan etmektedir. Yani bu ifade bir yasaklanma değil, bir ilan ve tenzihtir. Allah, zulmün kendi zatına yakışmadığını, böyle bir fiilin O'ndan sadır olmasının imkânsız olduğunu kullarına güçlü bir üslupla bildirmektedir. Bu, iradî bir tercih değil sadece; aynı zamanda zatının kemalinden kaynaklanan bir hakikattir.

Ehl-i Sünnet'in Temel İlkesi

Ehl-i Sünnet âlimlerine göre Allah Teâlâ'nın "zulme kâdir" olmakla

vasıflandırılması caiz değildir. Çünkü biz “Allah her şeye kâdirdir” derken, bununla her mümkün olana kâdirdir demek isteriz. Yani varlığı mümkün olan, meydana gelmesi aklen tasavvur edilebilen şeylere kudreti taalluk eder. Buna karşılık muhal (imkânsız) olan şeylere kudret taalluk etmez. Bu, kudretin eksikliği değil; bilakis aklın ve hakikatin gereğidir.

Bazı sorular vardır ki, zahiren derin görünse de hakikatte hatalıdır. “Allah kendisi gibi bir ilah yaratabilir mi?”, “Kendisini yok edebilir mi?” veya “Kaldıramayacağı bir taş yaratabilir mi?” gibi sorular bu kabildendir. Bunlar cevap bekleyen sorular değil; baştan yanlış kurgulanmış ifadelerdir. Çünkü bu soruların içinde **mantık bozukluğu (tenakuz)** vardır. Yarattılmış olan bir varlığın ilah olması zaten imkânsızdır. Aynı şekilde yok olması mümkün olan bir varlık da ilah olamaz. Dolayısıyla bu tür sorular, hakikati araştıran değil; kavramları karıştıran sorulardır.

Aynı şekilde “Allah zulme kâdirdir ama yapmaz” demek de Ehl-i Sünnet’e göre doğru değildir. Zulüm Allah hakkında **muhaldir**. Zira zulüm bir noksanlıktır; cehalet, ihtiyaç veya başkasının hakkına tecavüz gibi eksikliklerden doğar. Allah ise Alîm’dir, Ganiyy’dir ve mutlak Malik’tir. Bu sıfatlarla birlikte zulmün varlığı düşünülemez.

Ne Öğrendik? (Kısa Kısa)

- Allah’a dışarıdan hiçbir şey **vacip veya haram olmaz**.
- Allah zulmetmez; çünkü **zulüm O’nun zatına zıttır**.
- Zulüm; **cehalet, ihtiyaç ve başkasının hakkına tecavüzden doğar**. Allah **Alîm’dir , Ganiyy’dir, Malik’tir**. Bu yüzden zulüm Allah hakkında **imkânsızdır (muhal)**.
- **Mu’tezile**: Zulüm mümkündür (Allah buna kâdirdir) fakat yapmaz; yapmadığı için övülür.
- **Ehl-i Sünnet (Râzî)**: Zulüm muhaldir (imkânsızdır); bu noksanlıktan mutlak uzak olduğu için övülür.
- Zulüm bir **noksanlıktır**, Allah ise **noksanlıktan münezzehtir**.
- Allah zulmetmediği için değil **zulüm O’nun hakkında imkânsız olduğu için mutlak adildir**.